

УДК 351:342.9:355.45(4+477)

DOI <https://doi.org/10.32782/1813-3401.2025.2.14>

Є. І. Таран

кандидат політичних наук, доцент,
доцент кафедри глобальної та національної безпеки
Навчально-наукового інституту
публічного управління та державної служби
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка

ФОРМУВАННЯ ПУБЛІЧНО-СЕРВІСНОЇ ДЕРЖАВИ В УМОВАХ ГЕОПОЛІТИЧНИХ ЗМІН: ВИКЛИКИ ДЛЯ ОРГАНІВ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ ТА МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ У СФЕРІ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ

Актуальність дослідження зумовлена необхідністю зміщення акценту з репресивно-адміністративних методів на сервісно-орієнтовані, що передбачають проактивну, інклюзивну й партнерську модель взаємодії між державою та суспільством. У цьому контексті особливу роль відіграє потенціал місцевого самоврядування, здатного забезпечити ефективну реалізацію безпекової політики на рівні громад. Мета. Метою статті є комплексне дослідження концептуальних, інституційних і практичних засад формування публічно-сервісної держави в умовах геополітичних змін. Методи. Методологічну основу дослідження становлять системний, структурно-функціональний, порівняльний і інституційний підходи. Застосовано методи критичного аналізу наукової літератури, контент-аналіз нормативно-правових актів, кейс-аналіз європейських практик. Результати. У межах дослідження визначено сутнісні характеристики публічно-сервісної держави та її нормативно-організаційні підвалини. Проаналізовано вплив геополітичних трансформацій на функціонування державних інституцій і органів місцевого самоврядування. Окреслено приклади ефективної практики країн ЄС (Фінляндія, Німеччина, Франція, Швеція) щодо адаптації безпекових функцій до сервісної моделі держави. Сформульовано напрями удосконалення державної політики в Україні для посилення управління у сфері національної безпеки на основі сервісного підходу, зокрема через децентралізацію, цифровізацію, інституціоналізацію партнерства з громадянським суспільством та розвиток локальних безпекових механізмів. Висновки. Формування публічно-сервісної держави в умовах геополітичної нестабільності є не лише відповіддю на зовнішні виклики, а й стратегічним напрямом підвищення ефективності публічного управління. Поєднання сервісного підходу з інструментами забезпечення національної безпеки дозволяє вибудувати нову модель довіри між державою та громадянами. Перспективними напрямами подальших досліджень є емпіричне вивчення стійкості територіальних громад, формування типології сервісно-безпекових управлінських практик, а також інституційне забезпечення інтеграції безпекового компонента в цифрові та адміністративні сервіси.

Ключові слова: геополітичні зміни, державна влада, національна безпека, публічно-сервісна держава, децентралізація, місцеве самоврядування, цифровізація, електронне урядування, досвід європейських країн.

Постановка проблеми. У сучасних умовах глобальних змін та зростання геополітичної нестабільності перед державами постають нові виклики, що вимагають переосмислення традиційних моделей державного управління та формування нових парадигм взаємодії між владою і громадянами. Одним із таких векторів

трансформації є становлення публічно-сервісної держави, яка акцентує увагу не лише на контролі й адмініструванні, а й на забезпеченні якісних послуг, прозорості управління та підзвітності перед суспільством. Однак впровадження публічно-сервісної моделі державності в Україні та інших державах, що перебувають під впливом

геополітичних змін (зокрема, військових конфліктів, гібридних загроз, глобальної конкуренції та трансформацій безпекової архітектури), супроводжується суттєвими викликами.

Особливої актуальності набуває проблема узгодження сервісної функції держави з її основоположною функцією гаранта національної безпеки. У цьому контексті органи державної влади та місцевого самоврядування змушені не лише адаптувати інституційні механізми до нових реалій, але й забезпечити ефективне реагування на загрози безпеці, зберігаючи при цьому довіру громадян, високий рівень публічних послуг та демократичну легітимність. Наявне протиріччя між сервісною орієнтацією управління та необхідністю посилення безпекових функцій держави створює складне теоретико-практичне поле, що вимагає наукового осмислення та пошуку ефективних управлінських моделей. Саме тому дослідження механізмів формування публічно-сервісної держави в умовах геополітичних змін та оцінка їх впливу на діяльність органів влади у сфері національної безпеки є актуальним і суспільно значущим завданням.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

У науковому дискурсі останніх років проблематика публічного управління в умовах інформаційної та геополітичної невизначеності отримала істотне концептуальне наповнення, однак низка аспектів усе ще залишаються недостатньо висвітленими. Так, Є. І. Таран [1] звертає увагу на руйнівний потенціал інформаційних загроз щодо функціонування системи державного управління інформаційною безпекою, підкреслюючи фрагментарність регуляторної моделі реагування та її низьку адаптивність до швидкоплинної динаміки загроз. Автор доводить, що поточна система реагування є реактивною, а не проактивною, і наголошує на необхідності інституціоналізації превентивних механізмів, що дозволяють формувати стійкість до гібридних впливів.

На відміну від цього, С. Свірко [2] розглядає національну безпеку як інтегральну функцію державної трансформації в умовах війни, акцентуючи на системності реформ сектору безпеки, однак не приділяє достатньої уваги взаємозв'язку між безпековими політиками та якістю публічних сервісів. Дослідник обґрунтовує стратегічну важливість оновлення інституційної архітектури сектору безпеки, хоча його аналіз зосереджений переважно на військових

аспектах, тоді як цивільний вимір національної безпеки розкривається поверхнево.

Питання сталості розвитку в публічному управлінні розглядається у працях А. Т. Марискевича [3] та Г. Капінос і К. Ларіонової [4], які аналізують проблеми реалізації стратегій сталого розвитку на регіональному та загальнодержавному рівнях. Зокрема, А. Т. Марискевич акцентує увагу на взаємодії між місцевим самоврядуванням і центральною владою у питаннях сталого розвитку, вказуючи на нестачу горизонтальної координації політик. Натомість Г. Капінос і К. Ларіонова обґрунтовують необхідність інтеграції соціально-екологічних параметрів до практик державного управління, однак їхнє дослідження залишається на рівні загальної критики системних проблем, не пропонуючи детального механізму практичної реалізації концепцій сталого управління.

Мета статті – дослідження особливостей формування публічно-сервісної моделі державного управління в умовах геополітичних змін та аналіз викликів, що постають перед органами державної влади та місцевого самоврядування у сфері забезпечення національної безпеки.

Виклад основного матеріалу. У науковому дискурсі останніх десятиліть спостерігається активізація досліджень, спрямованих на переосмислення сутності та функцій сучасної держави, зокрема в контексті переходу від авторитарно-адміністративної моделі управління до публічно-сервісної парадигми. Вказана трансформація ґрунтується на новітніх уявленнях про державу як інституцію, що функціонує на засадах відкритості, прозорості, орієнтації на потреби громадян і належного публічного сервісу [5]. Публічно-сервісна держава постає не лише як гарант стабільності й безпеки, а й як активний суб'єкт соціального партнерства, який виконує роль посередника між владою і суспільством у забезпеченні прав, свобод і гідних життєвих умов.

Теоретико-методологічне підґрунтя публічно-сервісної держави формується на перетині кількох наукових напрямів: теорії доброго врядування (good governance), концепції публічного адміністрування (public administration), доктрини прав людини та принципів сталого розвитку. Одним із ключових понять у цьому контексті є сервісна функція держави, яка передбачає забезпечення доступності, ефективності, якості й інклюзивності публічних послуг. Це означає, що акцент у державній

політиці зміщується з домінування вертикалі влади до забезпечення горизонтальної взаємодії між державними структурами, інститутами громадянського суспільства та громадянами.

Методологічно публічно-сервісна держава розглядається як системне утворення, що динамічно адаптується до зовнішніх змін шляхом модернізації управлінських підходів, цифровізації процесів, децентралізації повноважень і посилення підзвітності. У цьому контексті доцільним є застосування інституційного, структурно-функціонального та мережевого підходів, які дають змогу виявити механізми трансформації владних структур у напрямі забезпечення публічного блага. Особливої ваги набуває також ціннісний підхід, що дозволяє аналізувати не лише формальні інститути, а й норми, етичні стандарти, рівень довіри до влади й участь громадян у прийнятті рішень [6, с. 128].

Ключовими ознаками публічно-сервісної держави виступають: орієнтація на потреби громадян як головних бенефіціарів публічної політики; інституційна відкритість та прозорість управлінських процесів; ефективне й інноваційне адміністрування; розвиток сервісної компетенції органів публічної влади; гарантування соціальної справедливості та доступності послуг; дотримання принципів правової держави; забезпечення участі громадськості у формуванні й реалізації політики; здатність до адаптації в умовах криз і нестабільності. Слід підкреслити, що в умовах глобальних трансформацій та новітніх загроз публічно-сервісна держава не заперечує необхідності силової компоненти чи забезпечення національної безпеки – навпаки, вона інтегрує безпекові функції в межах сервісного підходу, прагнучи гармонізувати безпекові потреби з правами людини та свободою громадян.

Наукова новизна розуміння публічно-сервісної держави в сучасному геополітичному контексті полягає у поєднанні сервісної парадигми з безпековими викликами, що до цього часу рідко розглядалося як єдиний дослідницький об'єкт. У фокусі аналізу має бути не лише спроможність держави забезпечувати публічні послуги в умовах стабільності, а й її здатність зберігати сервісну орієнтацію під час війни, криз, гібридних загроз і транснаціональних викликів. Відтак, сучасні підходи мають включати інтеграцію сервісної логіки в системи кризового управління, оборонної політики, кібербезпеки та національної стійкості. Саме ця гібридна модель – поєднання

сервісного підходу з безпековим – має стати об'єктом подальших досліджень і практичного впровадження, зокрема в країнах із перехідною демократією, таких як Україна.

Геополітичні трансформації останнього десятиліття, а особливо загострення безпекової ситуації в Східній Європі після початку повномасштабної агресії Російської Федерації проти України у 2022 році, радикально змінили умови функціонування державних інституцій та органів місцевого самоврядування. Ці зміни виявили не лише вразливість традиційних управлінських моделей до асиметричних і гібридних загроз, а й актуалізували потребу в переосмисленні ролі публічної влади як системи, здатної забезпечити сталу життєздатність, оперативну адаптацію та публічний сервіс навіть в умовах воєнного або поствоєнного стану. Одним із ключових викликів, зумовлених сучасними геополітичними змінами, стала багаторівнева дестабілізація інституційної спроможності національних органів влади. Під загрозою опинилися базові функції державного управління: безперервне надання адміністративних і соціальних послуг, підтримка правопорядку, забезпечення обороноздатності та енергетичної безпеки. Зокрема, згідно з даними Національного інституту стратегічних досліджень, у 2023–2024 роках у 17 областях було зафіксовано суттєве зниження ефективності реалізації програм соціального захисту, що було зумовлено як прямими бойовими діями, так і порушенням логістичних ланцюгів між центральними та регіональними адміністраціями [7]. В умовах високого рівня ризиків частина регіонів потребувала негайної децентралізованої підтримки, однак наявна модель міжбюджетних відносин не забезпечувала гнучкої та швидкої реакції.

Паралельно з цим, місцеве самоврядування, згідно з результатами досліджень Асоціації міст України, виявило неочікувану мобілізаційну та інституційну стійкість. Багато громад, зокрема у прифронтових регіонах, виконували функції, що виходили за межі їх повноважень, зокрема забезпечення внутрішньо переміщених осіб, організація територіальної оборони, підтримка критичної інфраструктури. Таким чином, саме в умовах кризового стану було зафіксовано певне переформатування владного балансу на користь локальних центрів прийняття рішень, що свідчить про формування елементів публічно-сервісної держави знизу – через практичну потребу, а не нормативну модель.

Іншим важливим аспектом впливу геополітичних змін є радикалізація вимог до інституційної гнучкості. В умовах постійно змінюваної зовнішньої ситуації держава була змушена переходити від бюрократичної логіки управління до моделі кризового менеджменту. Зокрема, реформи сектору оборони та національної безпеки, що реалізовувалися відповідно до стандартів НАТО, активізували потребу в інтеграції військово-цивільного компонента у діяльність як центральних, так і місцевих органів влади [8]. Водночас, недостатність координації між міністерствами, обласними адміністраціями та громадами у перші місяці повномасштабної війни свідчить про структурну неготовність інституцій до динамічних багаторівневих викликів.

Особливо показовим став досвід запровадження та адаптації механізмів цифрового врядування в умовах війни. Такі сервіси, як «Дія», продемонстрували не лише здатність забезпечити безперервність публічних послуг (реєстрація місця проживання, отримання довідок, подача заявок на допомогу ВПО), але й поступовий перехід до моделі прозорого та оперативного управління. У той же час, цей процес виявив значні диспропорції між різними регіонами у доступі до цифрових технологій, що зумовлено як нерівномірністю інфраструктурного розвитку, так і цифровою нерівністю громадян.

Окремо слід підкреслити, що геополітичні трансформації вплинули не лише на адміністративні функції, але й на змістовне наповнення самого поняття «національна безпека». У сучасних умовах національна безпека перестає бути винятковою компетенцією силових структур, натомість стає комплексною категорією, що включає економічну стійкість, енергетичну автономію, інформаційну безпеку, соціальну згуртованість та екологічну стабільність. Це розширення безпекового горизонту вимагає від державних інституцій нових компетентностей, міжвідомчої координації та гнучких форматів залучення громадянського суспільства.

У підсумку, геополітичні зміни виявили глибоку залежність ефективності державного управління не лише від нормативної бази чи адміністративної вертикалі, але й від здатності інституцій діяти адаптивно, прозоро, у взаємодії з громадянами та на основі потреб реального часу. В умовах війни, кризи або зовнішнього тиску саме ці характеристики визначають життєздатність держави, її здатність не лише

зберегти суверенітет, але й реалізувати потенціал публічно-сервісного типу управління.

Висновки. У результаті проведеного дослідження уточнено теоретико-методологічні засади публічно-сервісної держави, яка трактується як інституційна модель, орієнтована на надання якісних, доступних і безпечних публічних послуг, побудована на принципах прозорості, підзвітності, партнерства з громадянським суспільством та здатності до адаптації у кризових умовах. Встановлено, що сервісна парадигма державного управління вимагає переходу від авторитарно-адміністративної логіки до моделі «громадянин у центрі» з акцентом на забезпечення національного добробуту як багатовимірної категорії, що включає безпековий вимір.

Здійснено аналіз впливу геополітичних змін на функціонування державних інституцій та місцевого самоврядування в Україні. Встановлено, що сучасні загрози, зокрема збройна агресія, гібридні атаки та дестабілізаційні процеси, актуалізують потребу в переосмисленні повноважень, розподілу ресурсів та комунікаційних механізмів між рівнями влади. Показано, що місцеве самоврядування, попри ресурсні обмеження, відіграє все більшу роль у забезпеченні елементів національної стійкості.

Перспективи подальших досліджень полягають у розробці типології моделей сервісно-безпекового управління в умовах високої невизначеності, оцінці ефективності окремих інструментів управління стійкістю громад, а також у міждисциплінарному вивченні взаємодії цифрової трансформації й безпекових практик. Особливої уваги потребують емпіричні дослідження на рівні територіальних громад щодо спроможності до кризового реагування, мобілізації ресурсів та залучення мешканців до прийняття управлінських рішень у сфері безпеки.

Список використаної літератури:

1. Таран Є. І. Вплив інформаційних загроз на державну систему управління інформаційною безпекою. *Актуальні питання у сучасній науці. Серія «Державне управління»*. Вип. 4 (34) 2025. С. 520–528. DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-6300-2025-4\(34\)-520-528](https://doi.org/10.52058/2786-6300-2025-4(34)-520-528)
2. Свірко С. Реформи в секторі національної безпеки: виклики та перспективи для України в військовий час. *Державне управління та політика*. 2024. Вип. 2. С. 40–47. DOI: <https://doi.org/10.70651/3041-2498/2024.2.05>

3. Марискевич А. Т. Публічне управління сталим розвитком регіонів. *Електронне наукове видання «Публічне адміністрування та національна безпека»*. 2025. Вип. 4. URL: <https://www.inter-nauka.com/ua/issues/administration2025/5/> (дата звернення: 17.05.2025).
4. Капінос Г., Ларіонова К. Проблеми управління сталим розвитком України. *Modeling the development of the economic systems*. 2023. С. 93–103. URL: <https://doi.org/10.31891/mdes/2023-7-13> (дата звернення: 17.05.2025).
5. Solopova V. From Trust to Truth: Actionable Policies for the Use of AI in Fact-Checking in Germany and Ukraine. *arXiv*. 2025. DOI: <https://doi.org/10.48550/arXiv.2503.18724>
6. Таран Є. І. Інституційне забезпечення державної політики національної безпеки. *Публічне управління і адміністрування в Україні*. 2025. Вип. 45. С. 126–131. DOI: <https://doi.org/10.32782/rma2663-5240-2025.45.22>
7. Комісія НАТО – Україна (1997–2023). 12.03.2025. URL: https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_50319.htm?utm (дата звернення: 17.05.2025).
8. Стан розвитку громадянського суспільства в Україні у 2023–2024 роках: аналіт. доп.; за ред. В. Потапенка, Ю. Каплан, Ю. Тищенко, В. Токмана. Київ : НІСД, 2024. 47 с. DOI: <https://doi.org/10.53679/NISS-analytrep.2024.15>

Taran Ye. I. Formation of a public service state in the context of geopolitical changes: challenges for state authorities and local governments in the field of national security

The relevance of the study is determined by the need to shift the focus from repressive and administrative methods to service-oriented ones, which provide for a proactive, inclusive and partnership-based model of interaction between the state and society. In this context, the potential of local self-government, which is capable of ensuring the effective implementation of security policy at the community level, plays a special role. Purpose. The purpose of the article is to conduct a comprehensive study of the conceptual, institutional and practical foundations for the formation of a public service state in the context of geopolitical changes. Methods. The methodological basis of the study consists of systemic, structural-functional, comparative and institutional approaches. Methods of critical analysis of scientific literature, content analysis of regulatory and legal acts, and case studies of European practices were used. Results. The study identified the essential characteristics of a public service state and its regulatory and organisational foundations. The impact of geopolitical transformations on the functioning of state institutions and local self-government bodies has been analysed. Examples of effective practices in EU countries (Finland, Germany, France, Sweden) in adapting security functions to the service model of the state have been outlined. Directions for improving state policy in Ukraine to strengthen governance in the field of national security based on a service approach, in particular through decentralisation, digitalisation, institutionalisation of partnerships with civil society and the development of local security mechanisms, have been formulated. Conclusions. The formation of a public service state in conditions of geopolitical instability is not only a response to external challenges, but also a strategic direction for improving the efficiency of public administration. Combining a service approach with national security tools allows for the development of a new model of trust between the state and its citizens. Promising areas for further research include empirical studies of the resilience of territorial communities, the development of a typology of service and security management practices, and institutional support for the integration of the security component into digital and administrative services.

Key words: geopolitical changes, state power, national security, public service state, decentralization, local self-government, digitalization, e-government, experience of European countries.